

УДК 336.

І. А. Дем'янчук,

к. е. н., доцент кафедри економіки і фінансів, Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне

ФІСКАЛЬНІ ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ ДОХОДІВ І ВИТРАТ СЕКТОРУ ДОМОГОСПОДАРСТВ

I. Demianchuk,

Ph.D., in Economics. Associate Professor, private higher education establishment academician stepan demianchuk International university of economics and humanities, Rivne

FISCAL ADJUSTMENT TOOLS SECTOR INCOME AND EXPENDITURE OF HOUSEHOLDS

Стаття присвячена важливому аспекту фіскальної політики — регулюванню доходів і витрат домогосподарств. Визначено інструменти фіскальної політики у сфері регулювання доходів і витрат сектору домогосподарств у періоди економічних спадів. Встановлено причинно-наслідковий зв'язок між фіскальними інструментами підтримки сектору домогосподарств та можливими довгостроковими наслідками для економіки. Проаналізовано негативні наслідки механізму фінансування і обсягів соціальних трансфертів населенню, в нестабільних економічних умовах. На основі досвіду реалізації податкової політики європейських держав у частині формування механізму індивідуального прибуткового оподаткування обґрунтовано напрями, спрямовані на вирішення наявних соціальних проблем. З метою зменшення навантаження на фонд оплати праці запропоновано зниження ставки єдиного соціального внеску для роботодавців, що сприятиме збільшенню податкових надходжень від ПДФО до бюджету та збільшенню сукупного попиту, що у цілому позитивно відобразиться на економічній динаміці.

The article deals with the important aspect of fiscal politics — management of income and expenditure of households. The tools of fiscal politics in the field of management of income and expenditure household sector in times of economic downturn are determined. Established a causal relationship between fiscal tools of support the household sector and the possible long-term consequences for the economics. The negative consequences of financial mechanism and volumes of social transfers to the population in an unstable economic condition are analyzed. Based on the experience of realization tax politics by European states in part of forming individual income tax mechanism the directions of solving present social problems are grounded. The order to reduce the load on the fund of labor payment the reduction in the rate of only social payment for employers is proposed, that will assist the increase tax revenues from PDFO in a budget and the increase of the combined demand which will be positively reflected on an economic dynamics totally.

*Ключові слова: фіскальна політика, фіскальні інструменти, сектор домогосподарств.
Key words: fiscal politics, fiscal tools, sector of households.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сектор домогосподарств є однією з найбільш уразливих частин економіки у періоди економічних спадів. Небезпека такої уразливості визначається не тільки підвищенням рівня соціальної напруги, але і каскадним ефектом, який спричиняє зниження доходів домогосподарств, а значить зниження їх попиту, що, у свою чергу, викликає зниження обсягів виробництва через скорочення потреби у пропозиції товарів. Потреба у фіскальному регулюванні доходів і витрат сектору домогосподарств існує за наступними напрямками: стимулювання попиту; стимулювання збільшення обсягу організованих заощаджень; мінімізація ризику розширення тіньової діяльності; мінімізація ризиків зростання соціальної напруги.

Стимулювання попиту і організованих заощаджень є обов'язковими передумовами розвитку вітчизняного реального сектору економіки, оскільки домогосподарство виступає і у якості споживача, і у якості інвестора. У цьому контексті важливого значення набуває фіскальна політика у сфері регулювання доходів і витрат сектору домогосподарств.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У науковій літературі є чимало публікацій, у яких розглядаються різні аспекти реалізації фіскальної політики. Дослідженнями цієї проблематики займаються як українські так і російські автори — Андрущенко В.Л., Білоцерківець В., Бурденко І. М., Касабова І.А., Лютий І.О., Мельник В.М., Тарангул А.А., Тропіна В.Б., Чугунов І.Я., Майбуров І.А.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування основних фіскальних заходів регулювання доходів і витрат домогосподарств.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Фіскальна політика у сфері регулювання доходів і витрат сектору домогосподарств у періоди економічних спадів може здійснюватися за допомогою таких інструментів (табл. 1).

Загалом фіскальна політика у сфері регулювання доходів і витрат домогосподарств має бути направлена на стимулювання сукупного попиту та стимулювання збільшення

Таблиця 1. Причинно-наслідковий зв'язок між фіскальними інструментами підтримки сектору домогосподарств та можливими наслідками

Інструмент	Прямі наслідки для сектору домогосподарств	Причинно-наслідковий вплив на економіку	Довгострокові наслідки
Збільшення обсягів соціальних трансфертів	Збільшення доходів	Збереження (підвищення) рівня сукупного попиту	Якщо використовувати як постійний інструмент, то може викликати збільшення потреби у державних запозиченнях
Підвищення податкового навантаження на доходи громадян	Зменшення реальних доходів через підвищення податкового навантаження	Зменшення заощаджень, тимчасове скорочення споживання, збільшення рівня тінювих доходів	Зростання тінювого сектору економіки, підвищення рівня соціальної напруги
Зниження податкового навантаження на доходи громадян	Збільшення реальних доходів	Тимчасове збільшення сукупного попиту, у подальшому може спостерігатися збільшення заощаджень	Зниження ризику зростання тінювого сектору економіки
Підвищення рівня майнового оподаткування	Зменшення реальних доходів	Зменшення заощаджень, скорочення обсягів споживання	Ризик зростання тінювих операцій
Підвищення оподаткування споживання	Номінально на доходи вплив відсутній	Підвищення рівня цін, зменшення обсягів заощаджень	Зменшення організованих заощаджень

Джерело: складено автором.

організованих заощаджень, крім того, важливо не допустити зростання обсягів тінювих доходів громадян як за рахунок легалізації доходів, так і за рахунок зменшення ризику збільшення тінювого сектору економіки.

Варто зазначити, що приймаючи рішення про регулювання доходів і витрат домогосподарств, необхідно враховувати загальні зміни сукупного попиту (рис. 1).

Як видно з рисунка, стимулювання попиту повинно відбуватися з мінімальним ризиком розвитку інфляційних процесів, тому збільшення обсягів трансфертів населенню у даному випадку є небезпечним. В нестабільних економічних умовах соціальні трансферти мають виступати виключно елементом підтримки малозабезпечених верст населення з метою стримування падіння сукупного попиту. Однак механізм і обсяги соціальних трансфертів не повинні виступати чинником дестимулювання зайнятості, коли вигідніше не працювати і отримувати допомогу від держави.

Фінансування соціальних трансфертів може відбуватися як за рахунок поточних податкових надходжень (якщо поточних податкових надходжень достатньо), так і за рахунок зовнішніх запозичень. В Україні фінансування соціальних заходів відбувається на фоні дефіциту власних фінансових ресурсів. Протягом останніх років спостерігаються значні перекося на користь боргового фінансування соціальних виплат, що обумовлено хронічним дефіцитом бюджету та від'ємним сальдо платіжного балансу. Фінансування соціальних трансфертів за рахунок запозичень є небезпечним, його не виправдовує навіть потенційне зростання сукупного попиту. Це пояснюється тим, що профінансоване таким чином зростання сукупного попиту може бути направлено на імпортні товари, що не сприятиме збільшенню обсягів національного виробництва. Такий варіант фінансування соціальних програм сприяє некомпенсованому зростанню боргового навантаження, оскільки такі вит-

рати за своєю природою не можуть бути продуктивними.

У цьому контексті регулювання доходів і витрат домогосподарств за допомогою податків може спотворювати процеси перерозподілу ресурсів, у тому числі і фінансових. Однак за виваженої фіскальної політики вони відіграють позитивну роль у реалізації принципу справедливого розподілу доходів. Позитивний вплив податків на перерозподіл ресурсів спостерігається тоді, коли зведені до мінімуму негативні наслідки оподаткування та максимально дотримані принципи справедливості та ефективності.

Однак не можна залишити поза увагою ще одну проблему: яке оподаткування доходів буде справедливим, оскільки справедливість носить суб'єктивний характер. Справедливість по відношенню до платників податків полягає у тому, щоб люди з однаковими доходами сплачували однаковий податок, а отримувачі більших доходів повинні платити більші податки [1]. Але такий підхід викликає ряд етичних проблем, пов'язаних з тим, що у осіб з однаковими доходами можуть бути нерівні умови — наявність сім'ї, утриманців. Ще однією проблемою в реалізації такого підходу є визначення частки доходу, яку мають багаті віддавати у вигляді податку.

Серед фахівців існує думка [2; 3; 4], що повноцінно може реалізувати принцип справедливості прогресивна система оподаткування доходів громадян, за якої особи з більшими доходами сплачують більше податків. При цьому робиться наголос на гнучкості такої системи, оскільки зменшення доходів автоматично призводить до зменшення рівня оподаткування. На наш погляд, застосування прогресивної шкали оподаткування доходів громадян має ризик дестимулювання нарощування доходів, що негативно позначається на продуктивності праці та економічному зростанні.

Оподаткування споживання звільняє від оподаткування заощадження, у той час як пряме оподаткування доходів

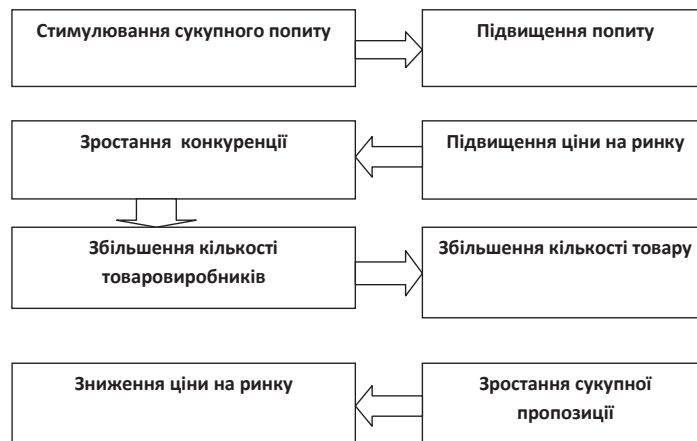

Рис. 1. Причинно-наслідкові зв'язки

Джерело: складено автором.

Таблиця 2. Шкала справляння збору на обов'язкове пенсійне страхування з операцій купівлі-продажу автомобілів

Вартість автомобіля	Ставка
До 165 прожиткових мінімумів доходів громадян	3%
Від 165 до 290 прожиткових мінімумів доходів громадян	5%
Більше 290 прожиткових мінімумів доходів громадян	7%

Джерело: складено автором.

призводить до подвійного оподаткування, оскільки перший раз податки сплачують із заробленої суми, а вдруге — з доходів, які отримують від заощаджень. Оскільки стимулювання організованих заощаджень для України є одним з пріоритетів на сьогоднішній день, то підвищення рівня оподаткування доходів буде невиправданим. Крім того, наявність значних обсягів тінюваних доходів громадян також свідчить на користь оподаткування споживання, а не доходів.

Також можна сказати, що відсутність необхідності радикального коригування механізму оподаткування доходів фізичних осіб. Результати зарубіжного досвіду справляння персонального прибуткового податку показали, що в сучасних умовах в Україні застосування навіть найбільш успішних варіантів оподаткування доходів фізичних осіб за кордоном може не спрацювати. Так, у Великобританії в цілях оподаткування під поняттям фізичних осіб розуміють, окрім громадян, ще й асоціації, товариства. В Німеччині особливістю справляння цього податку є визначення обсягу відповідальності фізичної особи (обмежена чи не обмежена) [5]. В Україні традиційно асоціації та товариства оподатковуються аналогом зарубіжного корпоративного прибуткового податку. Передбачене Податковим кодексом зниження ставки оподаткування прибутку підприємств майже до рівня оподаткування доходів громадян позбавляє сенсу застосування британського або німецького варіантів оподаткування доходів асоціацій та товариств в Україні.

У законодавстві багатьох зарубіжних країн обов'язково враховується принцип резидентства та враховується сімейний стан фізичної особи. Резиденти сплачують податок виходячи з загального доходу (незалежно від територіального джерела походження), а нерезиденти — з доходу, отриманого на території даної країни. При визначенні резидентства у зарубіжних країнах в основному використовується критерій постійного житла. В країнах — членах Європейського союзу при оподаткуванні доходів фізичних осіб застосовується два підходи [6]:

- сукупне оподаткування доходів, за якого податок справляється із сукупного доходу подружжя (Польща, Італія, Великобританія);

- роздільне оподаткування доходів, за якого податок справляється з кожного члена подружжя окремо (Бельгія, Данія, Нідерланди, Швеція).

Справляння податку на доходи фізичних осіб в Україні відбувається за роздільним способом оподаткування доходів кожного члена подружжя [7], не передбачаючи можливості подачі декларації подружжям (домогосподарством). На наш погляд, оподаткування доходів подружжя в Україні в сучасних умовах запроваджувати рано, оскільки воно передбачає перехід на оподаткування доходів по декларації. Це призведе не тільки до збільшення витрат на адміністрування даного податку, але й може виступити додатковим чинником втрат бюджету, оскільки психологічно не все населення готове декларувати і сплачувати податки самостійно, плануючи свої доходи і витрати протягом року. Крім того, поширення практики нелегального або напівлегального працевлаштування громадян може стати додатковим чинником зменшення надходжень від ПДФО до бюджету при сукупному оподаткуванні доходів подружжя (якщо один з подружжя працює легально, інший — ні).

Показовим з точки зору відображення національних особливостей та традицій є досвід європейських країн в частині визначення об'єкту оподаткування податку на доходи фізичних осіб. Для відображення специфіки отримання доходів з різних джерел Європейською комісією запропонована наступна класифікація об'єктів оподаткування: доходи від праці за наймом, доходи від самозайнятої діяльності, доходи від капіталу, доходи від соціальних виплат та отриманих пенсій [8, с. 73]. Разом з тим, у чинному законодавстві України не проведено чіткої класифікації доходів, зокрема за критерієм економічної природи їх виникнення, а лише зазначено перелік доходів, які входять до загально-місячного та загального річного доходів. Чинне законодавство передбачає оподаткування окремих доходів громадян за іншими ставками (дивіденди, продаж майна тощо), однак частка таких доходів у загальних доходах громадян зростає повільно і є не настільки вагомою, що давало б підстави для підвищення податкового навантаження на такі види доходів.

Податкова політика європейських держав в частині формування механізму індивідуального прибуткового оподаткування спрямована на вирішення наявних соціальних

проблем, зокрема, шляхом функціонування гнучкої системи податкових пільг. Завдяки цьому значна частина соціальних видатків перекладається на приватні та державні компанії, які внаслідок їх здійснення мають змогу знизити своє податкове навантаження. Слід зазначити, що в податковому законодавстві країн ЄС до пільг податку на доходи відносять, зокрема: неоподаткований мінімум, тобто величину доходу, що не підлягає оподаткуванню (Іспанія, Німеччина, Франція, Бельгія тощо) або оподатковується за нульовою ставкою (Франція, Греція тощо) [9, с. 14]. В свою чергу, в Україні пільги з податку на доходи фізичних осіб можна поділити на такі групи: податкові соціальні пільги, податковий кредит, виключення доходів від певних операцій із складу загального місячного та загального річного доходів, зниження податкової ставки при оподаткуванні доходів від операцій між певними категоріями осіб.

Підвищення рівня оподаткування доходів працюючих громадян у вигляді заробітної плати в контексті запровадження оподаткування багатства або розкоші лише поглибить соціальне розшарування, збільшить напругу у суспільстві, стримуватиме становлення середнього класу, тобто, в цілому, може бути контрпродуктивним, попереджає Європейська Бізнес Асоціація [10]. Зважаючи на те, що в Україні безпечнішим і ефективнішим буде підвищення рівня оподаткування споживання, передусім за рахунок розширення бази оподаткування, у тому числі за рахунок предметів розкоші, підвищення рівня оподаткування доходів громадян не дасть позитивних результатів, а, навпаки, може стати причиною зменшення організованих заощаджень. Це пов'язано з тим, що в Україні кількість фізичних осіб, які офіційно декларують доходи, які перевищують 10 мінімальних заробітних плат є невеликою. За даними Пенсійного фонду України [11] кількість таких осіб не перевищує 100 тис. чоловік.

Внесення змін в оподаткування доходів громадян, у тому числі за рахунок збільшення кількості сходинок прогресії, або за рахунок поглиблення прогресії, не дасть позитивного ефекту у короткостроковому періоді, а у довгостроковому навпаки, може сприяти збільшенню обсягів тінюваних доходів. Світовий досвід застосування розгорнутої прогресивної шкали оподаткування доходів громадян свідчить про необхідність врахування індивідуальних особливостей платника податку, зокрема — наявність родини, кількість дітей, розмір сукупного доходу, оподаткування індивідуального доходу чи доходу домогосподарства. Це значно ускладнить адміністрування податку та суттєво звузить базу оподаткування.

Зниження ставки податку з доходів фізичних осіб також є недоцільним, оскільки сприятиме збільшенню втрат бюджету внаслідок зменшення податкових надходжень та не сприятиме зростанню податкової бази у вигляді легалізації доходів населення, оскільки його гальмує інший чинник — високе податкове навантаження на фонд оплати праці, яке формує єдиний соціальний внесок.

Механізм справляння та розмір ставки єдиного соціального внеску є одним з вагомих чинників, який стримує зростання офіційних доходів населення. Серед фахівців популярним є припущення, що єдиний соціальний внесок у сучасних умовах є додатковим чинником тінізації економіки. Зниження навантаження на фонд оплати праці є реальною можливістю зростання офіційної зайнятості та заробітної плати, що сприятиме збільшенню податкових надходжень від ПДФО до бюджету та сприятиме збільшенню сукупного попиту, що у цілому позитивно відобразиться на економічній динаміці.

Протягом останніх років дискусії щодо зниження податкового навантаження на фонд оплати праці точаться довкола необхідності збільшення ролі недержавного пенсійного страхування, що, безумовно, є вірним кроком, однак віддача від нього не може очікуватися у короткостроковій перспективі. З боку держави також реалізуються заходи стимулюючого характеру, направлені на зменшення навантаження, яке формує єдиний соціальний внесок.

На нашу думку, знизити навантаження на фонд оплати праці, яке формує єдиний соціальний внесок, можна за рахунок безпосереднього зниження його ставки з наступним перекладанням його на інший об'єкт оподаткування. На сьогоднішній день ідея такого перекладання частково реалізована, оскільки збір на обов'язкове пенсійне страхування справляється з операцій купівлі-продажу ювелірних виробів (крім обручок) — 5 %, легкових автомобілів (при першій реєстрації) — 3—5 %, нерухомості — 1 %, при оплаті послуг стільникового зв'язку — 7,5 %. На нашу думку, фіскальний потенціал щодо сплати збору на обов'язкове пенсійне страхування із зазначених операцій на сьогоднішній день реалізовано не повністю. Так, за даними аналітиків корпорації Укравтопром в Україні, не зважаючи на повільне відновлення автомобільного ринку після кризи, спостерігається збільшення обсягів продажу легкових автомобілів преміум класу (у 2013 р. було подано 13 500 шт. таких автомобілів). Аналітики прогнозують подальше зростання ринку елітних автомобілів у середньому на 3,2 % щороку. Вартість таких автомобілів становить від 40 тис. дол. США, покупці таких автомобілів переважно не користуються кредитними ресурсами. Придбання такого автомобіля є для них одним із атрибутів достатку та успішності, тому незначні коливання ціни радикально попит на такі автомобілі не зменшать. На сьогоднішній день при першій реєстрації легкового автомобіля збір на обов'язкове пенсійне страхування сплачується у наступних розмірах [12]: якщо вартість автомобіля до 165 прожиткових мінімумів доходів громадян — 3 %, якщо від 165 до 290 прожиткових мінімумів доходів громадян — 4 %, більше 290 прожиткових мінімумів доходів громадян — 5 %. Підвищувати ставку збору на обов'язкове пенсійне страхування на автомобілі, вартість яких нижче 165 прожиткових мінімумів доходів громадян, вважаємо недоцільним, оскільки підвищення цін на автомобілі економ класу може виступити стримуючим чинником розвитку автомобільного ринку. Виходячи з цього, нами пропонується застосовувати таку шкалу справляння збору на обов'язкове пенсійне страхування при першій реєстрації легкових автомобілів (табл. 2).

Оскільки у вільному доступі відсутня статистика про обсяги продажу автомобілів по цінових категоріях, розрахунок додаткових надходжень від збору на обов'язкове пенсійне страхування можемо зробити тільки для автомобілів преміум класу виходячи з мінімальної ціни 290 прожиткових мінімумів (табл. 3).

Таким чином, за підвищення ставок збору на обов'язкове пенсійне страхування при купівлі-продажу автомобілів тільки за рахунок продажу автомобілів преміум класу бюджет додатково отримуватиме мінімум 100 млн грн. надходжень.

ВИСНОВКИ

Таким чином, основні фіскальні заходи регулювання доходів і витрат домогосподарств повинні бути направлені на зниження податкового навантаження на фонд оплати праці. Запропоновані заходи дадуть змогу одночасно забезпечити стимулювання сукупного попиту та притоку організованих заощаджень.

Література:

- Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. — Электронная библиотека экономической литературы. — Режим доступа: <http://www.aup.ru/library/vn/000/>
- Андрущенко В.Л. Податкові важелі та стимули розвитку господарських систем: Теоретичні засади та практика використання / [В.Л. Андрущенко, В.М. Мельник, Ю.І. Ляшенко та ін.]; за ред. В.Л. Андрущенко, В.М. Мельника. — Ірпінь: Національний ун-т ДПС України, 2006. — 210 с.
- Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: у 6 т. / [М.Я. Азаров, Ф.О. Ярошенко, О.І. Амоша, М.Я. Дем'яненко та ін.]; за ред. М.Я. Азарова. — К.: Наук.-дослід. фін. ін-т., 2004. — Т. 2: Соціальна спрямованість бюджетної політики. — 376 с.
- Білоцерківець В.В. Фіскальна політика та її роль в розвитку національного товарного виробництва: дис... канд. екон. наук: 08.01.01 / В.В. Білоцерківець. — Д., 2001. — 204 с.
- Taxation trends in the European Union: Main results [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/Structures2011_main_results.pdf

Таблиця 3. Розрахункові надходження від збору на обов'язкове пенсійне страхування

Вартість продажу автомобілів, тис. грн.	Надходження від справляння збору, тис. грн.		Різниця, тис. грн.
	Ставка 5 %	Ставка 7 %	
4 768 470,00	238 423,5	333 792,9	95 369,4
4 921 061,04	246 053,05	344 474,27	98 421,22
5 078 534,99	253 926,75	355 497,45	101 570,7

Джерело: розраховано автором.

6. Paying Taxes. The Global picture. — The World Bank Doing Business Report: The World Bank and PricewaterhouseCoopers, 2011, p. 9. (51 p.).

7. Бурденко І.М. Податкова система як інструмент інноваційно-інвестиційного розвитку України / І.М. Бурденко // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 3. — С. 150—159.

8. Мельник В. М. Вплив бюджетно-податкового регулювання на розвиток промислового виробництва в Україні / В.М. Мельник, Г.С. Мельничук // Фінанси України. — 2008. — № 12. — С. 44—52.

9. Касабова І.А. Структурна політика в Україні: шляхи вдосконалення та напрями подальших зрушень / І. Касабова // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 3. — С. 15—22.

10. Європейська бізнес Асоціація [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.eba.com.ua/uk/about-eba

11. Офіційний веб-сайт Пенсійного фонду України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.pfu.gov.ua

12. Порядок сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій, затверджений постановою КМУ: від 03.11.198 № 1740 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1740-98-%D0%BF>

References:

- E-library of economic literature, "Research about nature and reasons of people's riches", available at: <http://www.aup.ru/library/vn/000/> (Accessed 4 January 2015).
- Andruschenko, V. L. Mel'nyk, V.M. and Liashenko Yu. I. (2006), Podatkovi vazheli ta stymuly rozvytku hospodars'kykh system: Teoretychni zasady ta praktyka vykorystannia [Tax levers and stimuluses' of development of the economic systems: Theoretical principles and practice of the usage], Irpin', Ukraine.
- Azarov, M. Ya. Yaroshenko, F. O. Amosha, O. I. and Dem'ianenko, M. Ya. (2004), Biudzhetna polityka u konteksti stratehii sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy u 6 t. [A fiscal policy in the context of strategy of socio-economic development of Ukraine: in 6 volumes.], vol. 2, naukovy-doslidnyj finansovyy instytut, Kyiv, Ukraine.
- Bilotserkivets', V. V. (2001), "Fiscal politics and its role in the development of national commodity production", Abstract of PhD dissertation, Global economy, Ukraine.
- "Taxation trends in the European Union: Main results", available at: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/Structures2011_main_results.pdf in. (Accessed 4 January 2015).
- Paying Taxes. The Global picture (2011), "The World Bank Doing Business Report: The World Bank and PricewaterhouseCoopers", (2011), p. 9, p. 51.
- Burdenko, I. M. (2008), "Tax system as instrument of innovative-investment development of Ukraine", Aktual'ni problemy ekonomiky, vol. 3, pp. 150—159.
- Mel'nyk, V. M. and Mel'nychuk, H. S. (2008), "Influence of the budgetary-tax adjusting on the development of industrial production in Ukraine", Finansy Ukrainy, vol. 12, pp. 44—52.
- Kasabova, I. A. (2008), "Structural politics in Ukraine: ways of perfection and directions of further changes", Aktual'ni problemy ekonomiky, vol. 3, pp. 15—22.
- European business Association, available at: www.eba.com.ua/uk/about-eba (Accessed 4 January 2015).
- The official site of Pension Fund of Ukraine, available at: www.pfu.gov.ua (Accessed 7 November 2014).
- An order of payment of collection on obligatory state pension insurance from the separate types of economic operations, ratified by resolution of KМУ: from 03.11.198 № 1740, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1740-98-%D0%BF> (Accessed 4 January 2015).

Стаття надійшла до редакції 05.03.2015 р.